

Tuna YILDIZ, Somut Olmayan Kültürel Miras Yönetimi: Sivil Toplum Katılımı, Ankara: Geleneksel Yayıncılık, 2020, ISBN: 978-605-06082-3-6, 157 sayfa.

Arş. Gör. Kadirhan ÖZDEMİR*

Somut Olmayan Kültürel Miras, toplulukların, grupların ve kimi durumlarda bireylerin, kültürel miraslarının bir parçası olarak kabul ettikleri uygulamalar, temsiller, anlamlar, bilgiler, beceriler ve bunlara ilişkin araçlar, gereçler ve kültürel mekânlar (Oğuz 2009) biçiminde tanımlanır. Destanlar, efsaneler, halk hikayeleri, atasözleri, masallar, fıkralar gibi kültürel mirasın aktarımında önemli görev üstlenen sözlü gelenekler ve anlamlar, kukla meddah Karagöz gibi gösteri sanatları, nişan, düğün, nevrüz gibi toplumsal ritüeller, halk hekimliği halk takvimi gibi doğaya ve evrene ilişkin kavrayış ve uygulamalar, bakırcılık dokumacılık gibi el sanatları geleneği somut olmayan kültürel miras kapsamındaki unsurlar arasında anılabilir. Bu unsurlar ulusal kültürü kuran önemli öğeler olmalarının yanı sıra insanlığın da korunması gereken ortak değer hazinesi içerisinde yer alırlar.

Kültür varlıklarının tespiti, aktarımı, korunması, yaşatılması, incelenmesi konularına ilişkin gelişen dikkatte 2003 yılında Birleşmiş Milletler Eğitim, Bilim ve Kültür Kurumu (UNESCO) tarafından kabul edilen Somut Olmayan Kültürel Mirasın Korunması Sözleşmesi önemli bir eşiktir. Sözleşme'nin imzalanması, somut olmayan kültürel mirasın korunması meselesini yasal bir çerçeveye oturtmuş ve bu alanda yapılan kültürel ve akademik araştırmalara ciddi bir ivme kazandırmıştır. Yapılan çalışmalar incelendiğinde Sözleşme'de vurgulanan katılım konusuna eğilimin oldukça sınırlı olduğu gözlemlenmektedir.

Bu çalışmada ele aldığımız ve Tuna Yıldız tarafından yazılan *Somut Olmayan Kültürel Miras Yönetimi: Sivil Toplum Katılımı* isimli kitap katılım konusunu çok boyutlu şekilde ele alan bir eserdir. Yıldız, Sözleşme'de en önemli özelliğın katılıma atfedilirken bu önemin aynı derecede topluluk, grup, birey ve STK'lere yansıdığı söylemenin pek mümkün olmadığı (2020: 16) tespitinden yola çıkarak eserine yön verdiğini dile getirir. Yazarın Ankara Hacı Bayram Veli Üniversitesi'nde 2020 yılında hazırladığı doktora tezinin gözden geçirildiğı ve bazı noktalarda düzenlemelerin yapıldığı kitap "Giriş", "UNESCO Kültür Sektörü ve Katılım", "SOKÜM Sözleşmesi ve Katılım", "SOKÜM Sözleşmesi Kapsamında STKLAR: Türkiye Örneğı", "Sonuç", "Kaynaklar" ve "Kaynak Kişiler" başlıklarından oluşmaktadır.

Kitabın "Giriş" başlığını incelediğimizde asıl konuya geçmeden önce katılım konusuna değinen çalışmaların detayları hakkında bilgi verildiğini ve bir terim olarak katılım konusunun neyi ifade ettiğini okumaktayız. Yazar ayrıca bu bölümde çalışma planına ve yöntemine ilişkin bilgiler vermiş, okuyucuyu kitabın ilerleyen sayfalarında hangi konuların beklediğini özetlemiştir. Çalışmanın giriş kısmında dikkati çeken önemli bir diğer nokta Yıldız tarafından da belirtilen, kitabın yalnızca bir literatür taramasını içermediğı, aynı zamanda kitapta konuyla ilgili kaynak kişilerle görüşmelere de yer verildiğidir (2020: 12). Bu özellik kitabın katılım konusunu literatürden faydalanarak detaylıca ele almasının yanında ayrıca bir saha çalışması içermesi bakımından da esere ayrı bir önem katmaktadır.

* Ankara Hacı Bayram Veli Üniversitesi, Türk Halk Bilimi Bölümü, Ankara/Türkiye, kadirhan.ozdemir@hbv.edu.tr, ORCID ID: 0000-0002-4544-2000.

Kitabın Giriş'ten sonraki ikinci başlığı "UNESCO Kültür Sektörü ve Katılım" adını taşımaktadır. Bu bölümde SOKÜM Sözleşmesi'ne kadar geçen sürede imzalanan UNESCO kültür sektörü kapsamındaki sözleşmelerde ve bazı programlarda katılım kavramının nasıl ele alındığı irdelenmiştir. Bu çerçevede 2003 yılı öncesinde kabul edilen sözleşmelerle SOKÜM Sözleşmesi arasındaki benzerlik, farklılık ve etkileşimler karşılaştırmalı olarak değerlendirilmiştir. Yazarın bu bölümde Sözleşme öncesinde UNESCO çatısı altında gerçekleştirilen sözleşmelerle SOKÜM Sözleşmesi sonrası gerçekleştirilenler arasında mukayeseye gitmesi konuya ilişkin tarihsel sürecin gelişimini ve konunun güncel perspektifini ortaya koyması açısından önem arz etmektedir.

Kitabın "SOKÜM Sözleşmesi ve Katılım" başlıklı üçüncü bölümü kendi içinde "Sözleşme Metninde Katılım", "Uygulama Yönergesinde Katılım", "Etik İlkeler ve Katılım", "Yerel ve Ulusal Envanter Sistemleri ve Katılım" ve "Tarafların Devletlerin Periyodik Raporlarında Katılım" olmak üzere beş alt kısımdan oluşmaktadır. "Sözleşme Metninde Katılım" başlığında Yıldız, Sözleşme'nin katılım konusunda tartışılmalı alanlardan olan topluluk, grup veya birey kelimelerinin kapsayıcılığını değerlendirme konusu etmiş ve SOKÜM Sözleşmesi öncesi ve sonrası bu konuda yaşanan tartışmaları ele almıştır. Yine bu bölümde Sözleşme'nin katılımı ile ilgili maddeleri uygulama aşamasında yaşanan kimi sorunlar üzerinden analiz edilmiştir (2020: 33). Yazar bu bölümde Sözleşme metninde kullanılan topluluk, grup veya birey ifadesinin sınırlarına ve anlamlarına dair belirsizliklerin Sözleşme'nin uygulama aşamasında da zorluklara neden olduğu çıkarımına varmış, insanı merkeze alan bu Sözleşme'nin algılanış biçiminin her ülkenin kendi kültüründeki topluluk, grup veya birey kavramlarının karşılığının farklı anlamlar taşıması nedeniyle farklılık gösterebileceğini belirtmiştir (Yıldız 2020: 41). Üçüncü bölümün bir diğer alt başlığı olan "Uygulama Yönergesinde Katılım" başlığında Uygulama Yönergesi'nde yer alan topluluk katılımı ile ilgili maddeler değerlendirilmiştir. Yazar Uygulama Yönergesi'nde yazarlar ile özellikle aday dosyalarının değerlendirmesi sonucunda Değerlendirme Organı tarafından oluşturulan raporlar arasındaki zıtlıklar ve Uygulama Yönergesi'nin uygulanabilirliği noktasında bazı tartışmalar yürütmüş, Sözleşme'de bazen bir kelime veya bir cümle ile temas edilen katılım konusunun Uygulama Yönergesi'nde ise detaylıca aktarıldığını ifade etmiştir (Yıldız 2020: 53). "Etik İlkeler ve Katılım" başlığı altında 2003 Sözleşmesi'nin kendisi ve Uygulama Yönergesi dışında zaman içinde oluşan ve destekleyici metinlerden biri olan Etik İlkeler'de katılım konusu kaleme alınmıştır. "Yerel ve Ulusal Envanter Sistemleri ve Katılım" başlığı altında Sözleşme'nin önemli koruma ayaklarından biri olan envanter oluşturma süreçlerinde katılım konusunun nasıl gerçekleştiği eleştirel bir şekilde analiz edilmiştir (Yıldız 2020: 66). Üçüncü bölümün son çalışma evreni olan "Tarafların Devletlerin Periyodik Raporlarında Katılım" başlığı altında Tarafların Devletlerin periyodik raporları topluluk katılımı ile hazırlanmasının önemine dikkat çeken Yıldız, STK'lerin etkinliklerine raporlarda yer verilmesinin Sözleşme'nin sivil toplum ayağı olmadan yürütülmesinin mümkün olamayacağını Tarafların Devletlere hatırlatması bakımından son derece önemli bir süreç (Yıldız 2020: 90) olarak değerlendirmiştir.

Kitabın dördüncü bölümü olan "SOKÜM Sözleşmesi Kapsamında STK'lar: Türkiye Örneği" bölümünde "SOKÜM Sözleşmesi Kapsamında STK'ların Rolü", "STK Forum Raporlarında Sivil Toplum Kuruluşları" ve "Türkiye'deki Güncel Durum" alt başlıkları ele alınmıştır. Dördüncü bölümün ilk alt başlığı olan "SOKÜM Sözleşmesi Kapsamında STK'ların Rolü"nde SOKÜM Sözleşmesi'nde katılım denince akla öncelikle topluluk, grup ve bireyler gelmekle birlikte aslında Sözleşme'nin uygulama alanlarında aktif bir şekilde yer alarak katılımın gerçekleşmesini sağlayan önemli unsurlardan birinin de STK'lar (Yıldız 2020: 91) olduğuna dikkat çekilmiştir. STK'ların topluluk, grup ve

bireylerin temsilcisi mi yoksa merkezileşmiş ve otoriterleşmiş uluslararası ağlar sisteminin bir parçası mı olduğu (Yıldız 2020: 91) yazar tarafından ayrıca değerlendirme konusu edilmiştir. Dördüncü bölümün ikinci alt başlığı olan “STK Forum Raporlarında Sivil Toplum Kuruluşları” kısmında Yıldız, Sözleşme’nin ve Hükümetlerarası Komite Toplantılarının ve Taraf Devletler Genel Kurulunun önemli bir parçası olarak (2020: 110) STK’ler tarafından düzenlenen forum toplantılarını odağa almıştır. STK Forumunun yapısının hep aynı STK’lerin forumu yönlendirmesi yerine daha katılımcı bir yaklaşımla genişlemesinin önemini vurgulayan Yıldız, toplulukların, grupların ve bireylerin en azından resmî yette temsilcisi olarak görülebilecek STK’lerin Sözleşme’de daha aktif olmalarını önermektedir (Yıldız 2020: 120). “Türkiye’deki Güncel Durum” isimli dördüncü bölümün son alt başlığında SOKÜM Sözleşmesi’ne 2018 yılında yapılan 7. Taraf Devletler Genel Kurulu’nda alınan kararlarla birlikte akredite olan Türkiye’den 5 STK’nin SOKÜM’le ilgili yaptığı plan, proje ve etkinlikler ele alınmış, korumaya yönelik katkıları analiz edilmiş ve Türkiye’de SOKÜM’le ilgili resmî organların STK’lerle ilişkisi (Yıldız 2020: 122) çeşitli grafiklerle de desteklenerek değerlendirme konusu edilmiştir.

Çalışmanın beşinci bölümü olan “Sonuç” başlığında Yıldız, ilk dört bölüme ilişkin bulguları özetlemektedir. Yazar özellikle topluluk katılımıyla ilgili olan koruma planlarının topluluğun beklentisine cevap verebilmesi için sürekli yenilenmesinin ve güncellenmesinin elzem (Yıldız 2020: 139) olduğuna vurgu yapmaktadır.

SOKÜM’ün korunmasında, topluluk, grup, bireyler ve STK’lerin rolünün incelendiği bu kitapta, Sözleşme’nin üstünden geçen 17 yıllık süreçteki gelişmeler göz önünde bulundurulmuş, SOKÜM Sözleşmesi’nin uygulama süreçlerinde topluluk, grup ve bireylerin katılımının önemi ve söz konusu birimlerin Sözleşme’yle olan ilişkileri çözümlenmiştir. Yıldız, eserinde Somut Olmayan Kültürel Mirasın Korunması Sözleşmesi’nin katılım konusundaki sorunlu alanlarını tespit etmiş ve uygulama aşamasında yaşanan sorunları hem Sözleşme’nin kendi yönetim sistemi üzerinden hem de Türkiye örneği üzerinden çözümlenmiştir. Yazarın uzun soluklu birikimiyle meydana gelen, topluluk katılımı ve SOKÜM konusuna odaklanan kitabın, konuyla ilgili kapsamlı bir bakış açısı getirerek bu alandaki çalışmalara katkı sağlayacağını söyleyebiliriz.

KAYNAKLAR

- Oğuz, M. Öcal (2009). *Somut Olmayan Kültürel Miras Nedir?*. Ankara: Geleneksel Yayıncılık.
Yıldız, Tuna (2020). *Somut Olmayan Kültürel Miras Yönetimi: Sivil Toplum Katılımı*. Ankara: Geleneksel Yayıncılık.